

HAVASSY GYULA

AZ ALÁZATOSAN LÁZADÓ BULÁNYI-KÖR KISKÖZÖSSÉG, KISEGYHÁZ MINT AZ EGYHÁZAK HATÁRTERÜLETEI SOROZAT

A 70-es években járta ez a vicc Magyarországon: Ki volt Lékai bíboros? - teszi fel a kérdést egy történész 2100-ban. Ezt a választ kapja: - Kommunista kollaboráns Bulányi atya idejében.

Alábbi eset alapján konkrétan láthatja az olvasó, hogy mi a különbség a vallás és az egyház között, mennyire rugalmasan értelmezheti egy egyház saját elveit, ha a szervezetnek az előnyöket kínálja. Ha a vállalkozások öntörvényeit megfogalmazó Murphy ill. Parkinson az egyházakkal is foglalkozott volna, akkor talán ilyen „logikusan adódó” egyházi különlegességeket fogalmazhattak volna meg (csupán néhány fő jellemző): A **vallások** a lélekkel, a túlvilággal és lényeivel foglalkozó tanok, amelyek különböző történelmi környezetben jöttek létre és többnyire egy-egy kiemelkedő egyéniség dominálta a hitrendszert. A vallás alaptételeinek életviteli következtetései vannak, amit különböző módon lehet értelmezni és tanítani. Az **egyházi szervezet** rendszerint nagy apparátussal dolgozik, akár több kontinensen is. A szervezet irányításának alapfeltétele az, hogy irányítási szintek épüljenek ki, amelyeket a lépcsőzetes (hierarchikus) rendszer fog át. A felsőbb szinteknek nagyobb hatalmuk van, amely áttételesen éri el a híveket. Vannak diktatórikusabb ill. lazább irányítású egyházak, vagy évszázadok, amikor a környezet megengedi az erős kéz politikáját. Az már egy **egyház „káderpolitikájától”** függ, hogy kiket (milyen képességekkel, képzéssel, engedelmisségi szabályokkal) von be az irányítási rendszerbe. Nem mindenképpen a jelölt hitbéli tudása és jámborsága a legfőbb kritérium (pl. évszázadokig az egyház és a katonaság egy karrierpálya volt, olykor megvesztegetéssel (adományokkal) sikerült a gyermek bejuttatása).

A szerzetesrendek nagyobb önállósággal rendelkeznek, főleg a tanokkal és speciális feladatokkal foglalkoznak. A keresztyén rendek is a pápa alá tartoznak. Az egyház a pártok, szakszervezetek, szövetségek, stb. mellett **az állam tömegkapcsolatainak fontos része**, főleg ha ideológiailag kell akcióit alátámasztani, vagy a tömeget valamilyen irányba hangolni. A **kis egyházak** gyakorlatilag nem fontosak egy államnak, mert tömegbázisuk elenyésző, rakoncátlanabbak, kiszámíthatatlanabbak lehetnek, esetleg nehezebb őket az állam érdekei felé terelni. **1945. márciusában** Kolákovics, horvát jezsuita Magyarországra jött, hogy elindítsa a kisközösségek ifjúsági pasztorációját. Magyar egyházi jóváhagyásért Grósz József kalocsai érsekhez fordult, aki őt Mindszenty József veszprémi püspökhöz irányította. Mindszenty látva a kommunista hatalomátvétel veszélyét, az egyház jövőjét erősítő **bázisközösségi munkára az engedélyt megadta**. Kolákovics, Mindszenty igazolásával kezdett Debrecenben kiscsoportos lelkipásztorkodást. A főiskolások 6 fős közösségét átadta a piarista Bulányi György egyetemi lelkésznek. Ez a kisközösség első tagjaival ma is működik Budapesten. **1948 októberében**, Esztergomban hangzott el Bulányi számára a felejthetetlen **Mindszenty mondat**: „Tanár úr, párttitkárok soha nem határozhatják meg az anyaszentegyház magatartását.” - Ami pedig a kisközösségeket illeti, szabad-e, merhetjük-e, azt felelte: Nem azért tanultuk az ősegyház történetét, hogy régiségtani ismereteinket gyarapítsuk. A katolikus iskolák **államosításakor és a hitbuzgalmi egyesületek betiltásakor, 1948 nyarától** a „csoport” marad a világi apostolok nevelésének egyetlen bázisa. A papok, püspökeik és szerzetes elöljáróik irányítása mellett végezték eme munkájukat. Így Sík Sándor piarista provinciális 1949. végén három nap 30 piarista atyával megvitatta, 1950-től pedig az A.C. igazgatója, Endrey Mihály püspök irányította ezt a kiscsoportos ifjúsági pasztorációt. Ezért 1952-től **több száz pap szenvedett börtönt**, így Bulányi György is 1952-1960. között.

A csoportok újbóli szerveződése 1965-től kezdődött. A világszerte megélenkült teológiai kutatások eredményeit is felhasználva, Bulányi a 4 evangélium alapos tanulmányozása során dolgozta ki a „Keressétek Isten Országát” (KIO) című munkáját. Ez a közösségek foglalkozásának vezérfonala: „Elsősorban Jézus szavaiból, élete példáiból akarjuk látni az életünkben konkrétan megvalósítható „jézusi eszméket”. Az emberszeretetés megélése a „szolgálás” (hatalomra nem törés), a szegénység (igénytelen életvitel, a hazai és a harmadik világ rászorulóinak támogatása), az „erőszakmentesség” (a katonaszkodás visszautasításával a világbéke munkálása).” 1971-től „Karácsonyi Ajándék” (KarAj) néven évenként bővülő füzetek gyűjtik össze a csoportok legnívósabb szellemi termékeit. Gyakorlati cél, hogy minden tag nőjön fel olyan **Jézus-tanítvánnyá, hogy majd ő is 4-12 fős kiscsoportot barátoktasson össze és következetesen nevelje vezetőkké**. Az összejövétel lehet heti, kétheti, havi.

Ezen az elmélkedés és szellemi munka mellett gyakorlati kérdések (család, gyermeknevelés, munkahelyi, társadalmi problémák stb.) és egyéni kérdések kerülnek megbeszélésre. Minden témához, mindenki hozzászól. Az igényesebbek a Bokor¹ 5 éves teológiai kurzusán mélyítik el hitbéli ismereteiket. Évente 70-80, bensőséges légkörű lelkipraktort vezetnek. A csoportok hálózata választja a 20 fős „csúcscsoportot”. Ebben 3-4 pap és velük egyenrangú vezetők dolga, hogy a bázisról érkező információkat havonta összegyűjtsék, feldolgozzák és visszaáramoltassák a báziscsoportokhoz. Ajánlatokat dolgozhatnak ki, de ezeket az egyes csoportok szuverén módon elfogadják, vagy nem fogadják el.

Évek folyamán kb. 25 csoportvezető tanult ki a Bokorban. **1989-ben volt 185 vezető (köztük 35 pap) és kb. 2000 tag.** A kicsocsoportok a nehéz időkben, a börtön árnyékában sem törődtek azzal, mit ismer el az egyházpolitika egyházi tevékenységnek, mit nem, hanem egyedül az Evangélium tanítását vették figyelembe. Az államhatalom **1976 tavaszáig**, rendőrségi ügynek tekintette a bázisközösségek tevékenységét. Illegális szervezkedéssel, az államrend megdöntésére irányuló összeesküvéssel és más államellenes cselekményekkel vádolták őket. Tagjaikra súlyos börtönbüntetéseket róttak ki. **1976-ban** ez a helyzet megváltozott. Az ENSZ Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezményét hitelesítő 1976/8. számú törvényerejű rendelete szerint: „Mindenkinek joga van a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságára, hogy vallását vagy meggyőződését akár egyénileg, akár másokkal együtt nyilvánosan vagy magánkörben kinyilváníthassa, gyakorolhassa és taníthassa... Nézetei miatt senki sem zaklatható... A békés gyülekezés jogát el kell ismerni.” (Magyar Közlöny, 1976. 32. sz.)

— **Az ÁEH eszköznek használta az egyházi hierarchiát**

Az ebben az időben kinevezett Lékai László esztergomi érsek lett az állam szemében a magyar egyház - így a bázis közösségek - felelőse. Elvárta tőle az állam, hogy megvalósítsa az 1950-es megállapodás követelményét: „eljár azok ellen az egyházi személyek ellen, akik a Magyar Népköztársaság törvényes rendje és kormányának építő munkája ellen fellépnek.” **1976. után gyakorlatilag az ÁEH eszköznek használta a hierarchia vezetőit.** Ebből a helyzetből következik, hogy a báziscsoportok az egyházi hierarchiában inkább **az állam végrehajtó szerveit látták.** Az egyházi vezetők pedig az állam és az egyház közötti békés **együttműködés zavaró elemeinek tekintették a bázisközösségeket.** A rendszer bázisközösségekről alkotott véleményét - közvetve - kifejezi a **békepapok szöcsöve, a Katolikus Szó,** amely az egyházi kisközösségeket a náciizmussal egy szintre teszi: „Az úgynevezett elitkereszténység... bölcsője a hitleri Németország volt. A II. világháború végén itthon is megszületett a kópia. Mint afféle kópia, nem sikerült. Tíz esztendővel ezelőtt más nevet kapott a gyerek és lett belőle báziskereszténység. (Bády Ferenc cikke, 1977/2.)

— **Lista 120 „káros” papról**

Az államhatalom közvetlen intézkedése. 1976. őszén az ÁEH listát adott át a püspöknek, amelyben felsorolta azokat a papokat - mintegy 120-at - akik a hivatal véleménye szerint „káros tevékenységet” folytatnak a bázisközösségekben. Az 1976. decemberi konferencián a püspökök közül egyedül Endrey Mihály váci megyéspüspök mondta a listán szereplő papokról: „Hiszen ezek az én legjobb barátaim.” Ijjas érsek mondta, hogy több püspök tiltakozott a lista ellen. Endrey és Udvardy nem vette át papjainak listáját. (Váci egyházmegyések) A püspökök a felsorolt papok legtöbbször át helyezték, másokat figyelmeztetésben részesítettek. Így nem csak az államhatalommal, hanem **saját egyházi vezetőjével is** szemben találta magát sok pap, ezért többen elhagyták az országot, mások laicizálásukat kérték, egy pap pedig öngyilkos lett.

— **A pápa félretájékoztatása**

1977 áprilisában a háború után először jöttek össze a magyar püspökök Rómában, az öt évenként esedékes kötelező „ad limina” látogatásra, hogy egyházmegyéjükről számadást adjanak. VI. Pál pápa felemlítette az ünnepélyes fogadáson, hogy azok a mozgalmak, amelyek a püspök tekintélyét támadják, az egyházra különös veszélyt jelentenek és következményeikben még az egyházi kapcsolatok feloldásához is vezethetnek. (Osservatore Romano, 1977. ápr. 15.) Hogy **a pápa a báziscsoportokról túlnyomóan negatív módon beszélt,** az a magyar püspökkari konferencia nyilatkozataival, valamint Lékai bíborosnak Rómában a báziscsoportokról mondott nyilvánvalóan célzatos beszámolójával magyarázható. Maguk a báziscsoportok megrökönyödve és elkeseredéssel vették tudomásul elítélésüket, amely a pápa és a püspökök részéről közvetlenül, az állami hatóságok részéről pedig közvetve érték őket. Mégsem oszlottak fel. (UKI, 1979. febr.) A Bokorral azért kell részletesen foglalkozni, mert **1976-tól őket éri a legtöbb támadás.** A velük kapcsolatos magyarországi sajtóközlések sok kérdést homályban hagynak a gondolkodó emberek előtt. A Bokor

közösségeiben az Evangélium hosszas tanulmányozása során érlelődött meg a jézusi erőszak nélküli magatartás vállalása. Ez nem pacifizmus, mert a pacifista a legfőbb etikai értéknek az emberek testi életének a megvédését tartja.

— **Az első Bokor-tag kálváriája**

Dramai fordulat történt a bázisközösségek és a püspöki Konferencia kapcsolatában, amikor egy matematikus - egy Bulányi csoport tagja - lelkiismeretére hivatkozva megtagadta a **katonai szolgálatot**. 1979-ben dr. Merza József kisközösségi tag **megtagadta a fegyveres katonai szolgálatot**. 1980-ban a Szentatyának a magyarországi katolikusokhoz írt levele kifejezetten említést tesz a kisközösségekről. Eddig Püspöki Karunk a kisközösségek minden fajtáját rossznak minősítette. A két említett esemény hatására a Kormányzat és a Püspöki Kar elkezdett különböztetni jó és rossz kisközösségek között. **Rosznak** ítélte azokat, amelyek **megtagadják a katonai szolgálatot**. (A Hittani Kongregáció ügyhallgatójának, Zakar Polikárpnak latin jegyzőkönyvéből, 1985. júl.3.) Az elítélt matematikus, dr. Merza József, 47 éves, négy gyermek apja. Harminc éve tagja kisközösségének. Merza 1979 szeptemberében egészen váratlanul behívót kapott. Elment a katonai parancsnokságra, de megtagadta a katonai szolgálat minden formáját. Ezért a katonai bíróság 8 hónapra ítélte, majd decemberben másodfokon pénzbüntetésre változtatta át a börtönt. A 36 000 forint bírsághoz a kisközösségek, még protestánsok is hozzájárultak. 1980 februárjában a legfőbb ügyész legfőbb törvényességi óvására hat bíró egymás között vitatta meg az ítéletet a megidézett matematikus jelenlétében. - Májusban a kiküldött katonakönyvet Merza nem vette át, mire újabb pénzbüntetésre, 10 000 forintra büntették. - A kiváló matematikus pályafutása kettétört, csak könyvtárosként alkalmazták tovább.

— **Levelek, fellebbezések**

Sok levél, kérvény, fellebbezés történt a Bokor tagjai részéről a legkülönbözőbb illetékesekhez. Például: 1982. karácsonyán ifj. Simonyi Gyula törvénymódosító javaslatot küldött sok világi és egyházi személyiségnek a szociális szolgálat tárgyában. Az alapos, hosszú indoklások lényege: az ellenszerezetet a kereszténység lényegi - a nem hívőktől megkülönböztető - vonása.

— **Az alkotmány egyik törvénye meghazudtolja a másikat**

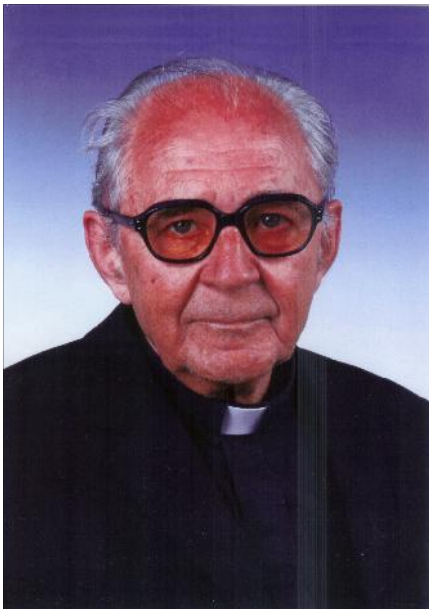
Az Alkotmány 63.§ 1. bekezdése - lelkiismereti szabadság és vallásszabadság gyakorlásának biztosítása - és 70. § 2. a kötelező katonai szolgálatról, egymásnak ellentmond. E csapdából kiút vagy Isten parancsának megszegése, vagy a hadkötelezettség emberi törvényének semmibe vevése. Akik Istent választották, börtönbe kerülnek. Akik a kényszer hatására lelkiismeretük ellen cselekszenek, azoknak a lelkiismeretét és gerincét töri össze ez a törvény. Miklós Imre (ÁEH elnök) így válaszolt a fenti levélre: „Hozzám küldött január 1-jén kelt levelére alábbiakban válaszolok:... A római katolikus egyház **hitelvei nem tiltják a fegyveres katonai szolgálatot**, és történelmünk során hívei részére soha nem igényelték ezt helyettesítendő polgári szolgálat bevezetését... Akik ma Magyarországon arra hivatkoznak, hogy bárkinek jogában áll - **lelkiismereti alapon** - megtagadni a katonai szolgálat teljesítését, súlyosan **vétenek saját családjuk és honfitársaik érdekei ellen**: nem akarnak részt venni hazájuk védelmében, viszont másoktól elvárják, hogy megvédjék őket. Ez az álláspont erkölcsileg és országunk vonatkozásában politikailag is tarthatatlan, mivel a Magyar Néphadsereg feladata védelmi jellegű, nem pedig más országok fenyegetése. (1968-ban a magyar hadsereg Csehszlovákiába bevonult.) Budapest, 1984. február 4.”

Ifj. Simonyi Gyula - 5 diplomával rendelkező mérnök, három gyermek apja - a levél kézhezvétele után visszaküldte katonakönyvét, ezért 10 hónap fogházra ítélték, amelyet Baracsán töltött le. Szintén itt raboskodott ekkor, 1983-ban mérnök öccse, Simonyi Béla, aki esküvője után két hónappal tagadta meg a fegyvert. Ugyancsak itt töltötte büntetését másik 4 Bokor-testvér, 123 Jehova-tanú, 4 baptista és 1 nazarénus. A matematikus fiát - ifj. Merza Józsefet - 1980. február 28-án behívták. Apja meghurcolása is hozzájárult ahhoz, hogy a fiatal József eleve nem tagadta meg a katonaságot. Az esküt megelőző kiképzés során azonban egyre inkább megváltozott a felfogása. Arra a döntésre jutott, hogy megtagadja az esküt. Ez kitudódott. Erre a laktanya parancsnokától kezdve lefelé, egészen a szobatársakig igyekeztek őt lebeszélni. Az eskütétel előtti este József már nem érezte magát elég erősnek és letette az esküt. A következő hónapokban azonban hosszas vívódásai nyomán és a bűnbánat szentségében megerősödve elhatározta és megvallotta, hogy - bár az esküt rábeszélések nyomása alatt letette - nem hajlandó embert ölni. Erre nem osztották be fegyveres szolgálatra. Később szekrényellenőrzés során egyik társánál Szentírást találtak, ezért őt nyilvánosan megszégyenítették. József védelmére kelt társának. Végül 1981. február 16-án nyilatkozatot adott át

századparancsnokának: „... büntetőjogi felelősségem tudatában kijelentem, hogy 1980. márciusában tett katonai eskümet a mai naptól fogva nem tekintem magamra kötelezőnek. Katonai szolgálatot lelkiismereti okok miatt a továbbiakban nem kívánok teljesíteni...” Letartóztatták. A tárgyaláson a bíró elrendelte az elmeorvosi vizsgálatot. (Ez legtöbb megtagadónál és az ő apjánál is megtörtént.) Mivel megszerezte a „kiváló katona” minősítést, így 6 + 18 hónap börtönre ítélték. Le is töltötte végig. Pár év múlva a matematikus másik fia - a családban teljes megértéssel - leszolgálta katonaidejét. (A Bokorban is a legteljesebb szabadság van a választásra.) **1979-től 1989 márciusáig 24 fiatal Bokor-tag vállalta a fogházat, 1985-től a súlyosabb börtönt.** Ez a katonaidő 18 hónapja - végzett egyetemistáknál 6 hónap - plusz a büntetés 8-18 hónapja. Mindegyiknél a megokolás summája ez: mert katolikus, **a katolikus egyház tanítélei között nincs a fegyver tiltása.** A letöltött börtönbüntetések után a legtöbbjüket nem vették vissza régi munkahelyükre, sőt néhányan alig jutottak álláshoz, pl. takarítónak sem alkalmazták. A börtönből szabadulás után többen visszaadták katonakönyvüket. Ezért újabb pénzbéli büntetést kaptak. Csizmadia Gábor például a börtön letöltése után csak úgy volt hajlandó átvenni katonakönyvét, ha az igazságnak megfelelően katonakönyvébe bevezetik a katonai bíróság 32 hónapos fogházítéletét. A Kiegészítő Parancsnokság ezt a bejegyzést megtagadta. Erre 5400 forint pénzbüntetésre ítélték. 1988-tól a készülő „alternatív szolgálat” törvény hónapjaiban több Bokor-tag a megtagadás után felfüggesztett ítéletben, vagy bírói megrovásban részesült.

— Püspökkari nyilatkozat a katonai szolgálatról

A Magyar Püspöki Kar 1986. okt. 17-i (UE nov. 2.) körleveléből: „Az utóbbi időben többször hangozott el a vád a Magyar Katolikus Püspöki Kar ellen itthon, méginkább külföldön nyilvánosan is, hogy nem törődik azokkal, akik egyéni lelkiismeretükre hivatkozva megtagadják a katonai szolgálatot és ezért az állami törvények értelmében büntetésben részesülnek. A felhozott vádokban az is szerepel, hogy a Püspöki Kar nem a II. Vatikáni Zsinat szerint cselekszik. Az sem hallgatható el, hogy a különböző vádokban politikai megfontolások is szerepelnek. A Püspöki Kar mindenben, így a kötelező katonai szolgálat kérdésében is a katolikus egyház, a II. Vatikáni Zsinat tanítása alapján áll. A katolikus egyház szociális tanítása vallja, hogy az államnak joga és kötelessége a haza védelme,... a közbiztonság fenntartása, ugyanakkor megkívánhatja az állampolgároktól mindazt, amivel a reá hulló kötelességeket és jogokat végrehajtani, megvédeni, biztosítani tudja. Ide tartozik a katonai szolgálat is.

A II. Vatikáni Zsinat „Az egyház a mai világban” c. dokumentumában (Gaudium et Spes)... ezt olvassuk a 79. pontban: „A háború még nincs kiküszöbölve ebből a világból. És amíg a háború veszélye fennáll s nincs illetékes és megfelelő hatalommal ellátott nemzetközi tekintély, addig nem lehet megtagadni a kormányoktól az igazságos védekezés jogát, feltéve, hogy már kimerítették a békés megegyezés minden lehetőségét. Az államok vezetői és mindazok, akik osztoznak velük a közügyekért vállalt felelősségben, kötelesek tehát megvédeni a rájuk bízott népek létérdekeit és ezeket a komoly ügyeket valóban komolyan kell intézni.” **A Zsinat tanításából következik, hogy a katonai szolgálat kötelezettségét nem lehet elutasítani vagy elítélni.** A katonai szolgálatot teljesítőkről ugyanitt ezt olvassuk: „Akik pedig katonáskodva szolgálják hazájukat, ne másnak tekintsék magukat, mint olyanoknak, akik a népek biztonsága és szabadsága felett őrködnek. Ha szolgálatukat ebben a szellemben végzik, a béke megszilárdításához járulnak hozzá.”

A zsinati tanítás ilyen formában **a katonai szolgálatot jónak nevezi.** A jelen század véres háborúi és emberáldozatai váltották ki a fiatalok nemzedékéből azt a hatalmas békevágyat, amely meg akar szabadulni minden háborútól és lelkiismereti alapon egyesek megtagadják a katonai szolgálatot. A zsinati okmány erre is kitér: „**Méltányosnak látszik továbbá, hogy a törvények megértően intézkedjenek azokról, akik lelkiismereti okokból nem fognak fegyvert, de készek békés formában szolgálni az emberek közösségét.** A konkrét feladatok megállapítása és megszervezése a haza védelmében nem az egyház, hanem az állam feladata. A

Magyar Népköztársaság alkotmánya értelmében minden állampolgárnak kötelessége a haza védelme... Hazánkban a katonai szolgálat kifejezetten a haza védelmére,... a közbiztonság megerősítésére irányul...” A fenti nyilatkozatot számos ateista sajtó hozta kivonatossan, de csak a Magyar Nemzet írta le a Zsinatnak a **lelkiismereti szabadságról szóló mondatát is**. Az ENSZ Emberi Jogok bizottsága megszavazta 1987. márc. 10-én, hogy a katonáskodás lelkiismereti okból megtagadását emberi jognak tekinti. Megszavazta 26 állam, tartózkodott 14 állam, ellene szavazott Irak és Mozambique. Ez a kérdés 15 évvel ezelőtt merült fel először az ENSZ-ben. (WRI Newsletter Marsch. April 1987. 9. lap.) 1986. novemberében jelent meg a Magyar Püspöki Kar **hűségnyilatkozata** (Miklós Imre parancsára) a kötelező sorkatonai szolgálat **mellett**. Közben a nyugati sajtó és közvélemény állandóan követelte ezt a lelkiismereti szabadság-jogot a magyar államvezetőktől. 1988. febr. 2-án Bécsben, sajtókonferencián, a fegyveres katonai szolgálat megtagadásáról is tettek fel kérdést Miklós Imrének. Az ÁEH elnökének válasza: „A katolikus egyház nem tiltja a fegyveres szolgálatot. A magyar kormány nem tekinti ezt a vitatott kérdést lezártnak. Megbeszélések folynak egy esetleges törvénymódosításról. Lehet törvényes megoldást találni.” (Kathpress. 1988. febr. 2. MK. 1988. febr. 5.) 1988. márc. 14-én Grósz Károly miniszterelnök találkozott az egyházi vezetőkkel a Parlamentben. - Paskai prímás javasolta „néhány fiatal hívének kérésére”: Tegyük lehetővé a hívő fiatalok bizonyos csoportjai számára **az alternatív katonai szolgálat bevezetését**. (MK. 1988. márc. 15.) 1989 márciusában a Parlament megszavazta a **törvénymódosítást** az alternatív katonai szolgálatról. Ez a katonaidő + 6 hónap. Kinyíltak Baracska és más börtönök: „ideiglenes szabadságra” hazaengedték a kb. 150 katonaságmegtagadót.